

2. Гомонюк О., Перепелюк І., Гурська А. Особливості розвитку інклюзивної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Психологічні тревелоги*. 2023. №4. С. 94–101.

3. Гуренко О.І., Мицик Г.М., Попова А.С., Лопатіна Г.О. Використання цифрових технологій для реалізації інклюзивної вищої освіти: перспективи та обмеження. *Інклюзія і суспільство*. 2023. № 2. С. 28–36. <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-2-4>

4. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: АТОПОЛ, 2016. 152 с.

5. Лешук Г. Інклюзивна комунікація як інструмент формування інклюзивної культури: термінологічний аналіз. *Social Work and Education*. 2021. Vol. 8. Is. 3. PP. 364–372.

6. Мицик Г., Попова А., Цибуляк Н., Линдіна Є. Імплементація європейських стандартів і рекомендацій у сфері інклюзивної вищої освіти в Україні: виклики та можливості. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта в XXI столітті»*. 2023. Vol. 8. Is. 8. С. 7–20. [https://doi.org/10.35387/ucj.2\(8\).2023.7-20](https://doi.org/10.35387/ucj.2(8).2023.7-20)

7. Стасюк Л., Мельничук О. Інклюзивна культура учасників освітнього процесу. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2023. Вип. 44. С. 98–103.

УДК 339+364

Новак І.М.

*провідний науковий співробітник відділу
досліджень людського розвитку
Інститут демографії та проблем якості життя
НАН України
м. Київ, Україна*

Жук І.Л.

*старший науковий співробітник відділу досліджень
людського розвитку
Інститут демографії та проблем якості життя
НАН України
м. Київ, Україна*

ГЛОБАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ І СТРАТЕГУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Сучасні глобальні соціальні ризики пов'язані зі зменшенням соціальної стабільності внаслідок втрати захисту базових соціальних та економічних прав людини, вимушеної міграції, дефіци-

ту гідної праці, зростання бідності й нерівності, зокрема у доступі до роботи, освіти, соціального забезпечення, соціальних послуг і соціальної інфраструктури тощо (табл. 1) [2, с. 97].

Таблиця 1

Глобальні соціальні ризики, за визначенням Всесвітнього економічного форуму, 2024 р.

Глобальні соціальні ризики	Зміст
Інфляція	Хронічні захворювання фізичного та психічного здоров'я, що тривають рік або більше та потребують постійного медичного догляду та/або обмеження повсякденної діяльності. Включає, але не обмежується: стани, пов'язані зі старінням; надмірні споживацькі звички; зміна клімату та забруднення.
Порушення прав людини та/або громадянських свобод	Втрата захисту прав, властивих усім людям, незалежно від індивідуального статусу, та/або свобод, які лежать в основі громадянського простору. Включає, але не обмежується правом на: життя і свободу; роботу та освіту; свободу самовираження; мирні зібрання; дискримінація за статтю, расою, етнічністю та іншими ознаками і конфіденційність.
Нерівність або відсутність економічних можливостей	Стійкі бар'єри для реалізації економічного потенціалу та безпеки. Включає, але не обмежується: зростаючою або постійною бідністю; наявна або уявна нерівність доходів і багатства; нерівний доступ до освітніх, технологічних та економічних можливостей.
Інфекційні захворювання	Поширення вірусів, паразитів, грибків або бактерій, що призводить до масової загибелі людей і економічних розладів. Включає, але не обмежується: зоонозними захворюваннями; викиди природних або штучних патогенів; відродження вже наявних захворювань через зниження рівня імунітету; підвищення антимікробної резистентності; і вплив зміни клімату та деградації навколишнього середовища на патогени та їх переносники.
Недостатня громадська інфраструктура та послуги	Відсутня, невідповідна або несправедлива громадська інфраструктура та послуги. Включає, але не обмежується: недоступне або неадекватне соціальне забезпечення та пільги; житло; народна освіта; догляд за дітьми та людьми похилого віку; охорона здоров'я; а також системи санітарії та транспортування.
Вимушена міграція	Примусове переміщення або переміщення через або в межах кордонів. Причини включають, але не обмежуються: постійна дискримінація та переслідування; відсутність можливостей економічного просування; техногенні катастрофи; стихійні лиха та екстремальні погодні явища, включаючи наслідки зміни клімату; внутрішній або міждержавний конфлікт.
Поляризація суспільства	Ідеологічні та культурні розбіжності всередині та між громадами призводять до зниження соціальної стабільності, тупиків у прийнятті рішень, економічних розладів і посилення політичної поляризації.
Безробіття	Структурне погіршення перспектив роботи або стандартів роботи. Включає, але не обмежується: порушення прав працівників; стагнація заробітної плати; зростання безробіття та неповної зайнятості; переміщення через автоматизацію або зелений перехід; і стагнація соціальної мобільності.

Джерело: складено авторами за: [2, с. 97].

Для забезпечення адекватної відповіді на них ЄС прагне розвивати висококонкурентну соціальну ринкову політику, спрямовану на повну зайнятість і соціальний прогрес. З цією метою в 2017 р. Європейська Комісія презентувала Європейський стовп соціальних прав (англ. European Pillar of Social Rights) — стратегічний документ, що визначає 20 ключових принципів і прав за наступними темами: рівні можливості та доступ до ринку праці; справедливі умови праці; соціальний захист і соціальна інклюзія.

В 2021 р. був прийнятий план дій Європейського стовпа соціальних прав, реалізація заходів якого розрахована на перспективу до 2030 р. У 1997 р. була оприлюднена Європейська стратегія зайнятості, що в 2010 р. стала частиною стратегії соціально-економічного розвитку «Європа 2020», а з 2011 р. — інтегрована до Європейського семестру — річного циклу координації економічної політики. Цілі у сфері зайнятості до 2030 р. задекларовані у згаданому вище Плані дій Європейського стовпа соціальних прав, що був прийнятий 2021 р. [4].

Соціальна політика та зайнятість — сфера спільної компетенції ЄС і держав-членів. Загальні принципи регулювання у сфері соціальної політики й зайнятості викладені у ст. 3 Договору про Європейський Союз та у Договорі про функціонування Європейського Союзу в ст. 9, 10, 19, 45–48 та у розділах IX — про зайнятість (ст. 145–150), X — про соціальну політику (ст. 151–161), а також XI — про Європейський соціальний фонд (ст. 162–164).

Україна наближає своє законодавство до *acquis* ЄС, але висновки Європейської Комісії щодо заявки країни на членство в ЄС (від 1 лютого 2023 р.) свідчать, що нам потрібно продовжувати працювати над забезпеченням прав людей на гідну працю та соціальний захист [4].

До 2004 р. в Україні здійснювалось напрацювання середньострокових документів у сфері соціальної політики — указами президента затверджувались Основні напрями соціальної політики [5; 6]. Втім, в останні два десятиліття цей досвід був втрачений.

Складність і масштабність завдань, які повинна вирішувати наша країна в сучасних умовах, висувають нові вимоги до соціальної політики, процес реалізації якої має передбачати оцінювання із застосуванням:

– фінансових методів оцінки ефективності соціальних програм і публічних політик (прийнятих рішень у публічній сфері) (*financially oriented approach*) — аналітичний метод порівняльного аналізу середовища функціонування (англ. *Data Envelopment Analysis, DEA*) [1];

- нефінансових методів оцінювання політик — оцінювання впливу (impact oriented approach);
- експертної оцінки соціальної політики як відповіді на вплив глобальних соціальних ризиків;
- оцінки впливу державних цільових соціальних програм [3];
- оцінки впливу соціальної політики на регіональному та місцевому рівні (за участю стейкхолдерів, цільових груп та ін.).

З урахуванням перспективи європейської інтеграції, доцільним є запровадження середньо- і довгострокового стратегування пріоритетів соціальної політики України на основі результатів експертної оцінки актуальності та впливу глобальних соціальних ризиків в Україні (з урахуванням семирічного періоду бюджетного планування в ЄС), що має включати:

- розробку рамкового стратегічного документу в сфері соціальної політики на середньострокову перспективу (5-7 років) з визначенням основних проблем, цілей, завдань, напрямів, переліку державних цільових соціальних програм тощо);
- розробку державних цільових програм у сфері соціальної політики, визначення обсягів їх фінансування, критеріїв оцінки ефективності та показників моніторингу виконання;
- визначення пріоритетів та обсягів фінансування соціальних програм на рівні регіонів і місцевих громад.

Періодичне корегування стратегічних пріоритетів соціальної політики, державних цільових соціальних програм і пріоритетів соціальної політики на регіональному та місцевому рівнях має здійснюватися з урахуванням результатів оцінювання соціальної політики та експертної оцінки соціальної політики як відповіді на вплив глобальних соціальних ризиків. Це дозволить створити умови для наближення українського законодавства до *acquis* ЄС, реалізації в Україні висококонкурентної соціальної ринкової політики, спрямованої на повну зайнятість і соціальний прогрес, забезпечення прав людей на гідну працю та соціальний захист.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аліксійчук О.В. Оцінювання ефективності регіональної соціальної політики: теоретико-методологічні моделі. *Актуальні проблеми політики*. 2020. Вип. 66, с. 36-42. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i66.705>.
2. Global Risks Report 2024. 19th Edition. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/>.
3. Оцінка ефективності програм соціальної підтримки за даними спеціального опитування населення / Черенько Л.М., Полякова С.В.,

Шишкін В.С., Заяць В.С., Когатько Ю.Л., Васильєв О.А. Реут А.Г., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. — Електронне видання. — Київ, 2020. — Об'єм даних 805 Кб.

4. Соціальна політика і зайнятість: наскільки Україна готова до вступу в ЄС. CEDOS, 28.06.2023 URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialna-polityka-i-zajnyatist-naskilky-ukrayina-gotova-do-vstupu-v-yes/>.

5. Указ Президента України «Про Основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки» від 18.10.1997 N 1166/97. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U1166_97?an=5.

6. Указ Президента України «Про Основні напрями соціальної політики на період до 2004 року» від 24.05.2000 N 717/2000 URL: https://ips.ligazakon.net/document/U717_00.

УДК: 330.3:331.5:338.2

Новікова О.Ф.

д.е.н., професор

Інститут економіки промисловості НАН України

м. Київ, Україна

ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ В СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІЙ СФЕРІ НА ЗАСАДАХ СТІЙКОСТІ

Науковці України в період війни значно активізувались в своїй діяльності та публікаціях на пошук рішень виходу із скрутної кризової ситуації, виходячи з позитивного оптимістичного сценарію розвитку країни у майбутньому. Акцент наукових досліджень на оцінці втрат, руйнувань та вкрай жакливих наслідків без пошуку можливостей їх подолання — це зневіра у перемозі, успішній повоєнній модернізації економіки України та знецінення волелюбності та патріотизму українського суспільства.

Зростає цінність наукових ідей, теоретичних та науково-практичних надбань, які орієнтовані на конструктивне системне бачення розв'язання проблем національної безпеки України на фоні загальносвітових, глобальних викликів людській цивілізації. Саме такою є спрямованість та змістовність наукового розуміння, усвідомлення та узагальнення світових і національних трансформацій у публікаціях відомого українського вченого, професора А.М. Колота, який є джерелом натхнення та інноваційності для наукової національної спільноти та світу. Українські вчені обережно дають експертизу світових змін та визначають національні